

PŮVODNÍ KEŘE ČR

a jejich využití
v zahradách

EVROPSKÁ UNIE
Evropský fond pro
regionální rozvoj

EUROPEAN TERRITORIAL CO-OPERATION
AUSTRIA-CZECH REPUBLIC 2007-2013
Gemeinsam mehr erreichen. Společně dostaneme více.

Pro živou krajinu

O bjeďte krásu a zapomenuté využití původních druhů keřů rostoucích v naší přírodě. Je srdečným přáním tvůrců této publikace ukázat krásu původních keřů, jejich překvapující pestrost i rozmanité výhody pro člověka a přírodu.

Mezi původními keři najdete druhy jedlé, dokonce vhodné i k přímé konzumaci, nebo poskytující potravu tak atraktivním motýlům jako otakárkovi a žlutáškovi. Dále jsou zde druhy velmi oblíbené u ptáků nebo zcela „obyčejné“ ale překvapující svým využitím.

Pro přírodu jsou původní druhy nenahraditelné. Jako názorný příklad může sloužit jeden z prvních poslů jara a zároveň náš nejdéle žijící motýl žlutásek řešetlákový. Je závislý na dvou živých rostlinách – krušině olšové a řešetláku počistivém, jeho housenky žádné jiné druhy nepřijímají. Na základě srovnání s exotickými druhy je zřejmá důležitost výsadby původních keřů pro ptáky. Celkový přínos přírodní rozmanitosti je zřejmý z tabulky oblíbenosti druhů keřů pro hmyz, který je zase v potravním řetězci základním zdrojem pro mnoho dalších živočichů.

Každý, kdo plánuje výsadbu, má výběrem původních druhů šanci jednoduše a přitom významně podpořit druhovou rozmanitost přírody okolo sebe. Pár keřů na jedné zahrádce se sice může zdát málo, ale sečtou-li se obrovské plochy všech zahrad dohromady, je zde zřejmý vysoký potenciál obnovy původní cenné krajiny.

Cizokrajné keře jsou v současnosti trendem, a proto je třeba i vzhledem k nedostupnosti původních druhů podporovat výsadby původních dřevin. Výsadba původních keřů se těší úspěšné a dlouhodobé podpoře například v Dolním Rakousku. Sdružení RGV (množení regionálních dřevin) se stará dokonce o zachování genetické rozmanitosti i na regionální úrovni. Cílem tvůrců této publikace je využít bohaté zkušenosti od sousedů v České Republice a vysvětlit výhody jejich výsadby pro člověka i přírodu, a docílit tak širšího využití původních keřů.

Martin Němec
občanské sdružení
Pro živou krajinu

Klaus Wanninger
Verein Regionale
Gehölzvermehrung

Obsah

1. Úvod	3
2. Hitparáda původních keřů	4
3. Portréty vybraných původních keřů	6
4. Původní keře v zahradách	42
5. Původní keře v živých plotech	54

PŮVODNÍ KEŘE ČR a jejich využití v zahradách
vydalo občanské sdružení Pro živou krajinu, 2013
info@puvodnikere.cz www.puvodnikere.cz

Za tisíce let společného vývoje došlo k vzájemné adaptaci mnoha rostlinných a živočišných druhů. Naši ptáci a motýli tak prostě nemohou využít vyšlechtěné a nepůvodní exotické druhy vůbec nebo v daleko menší míře než původní.

Hitparáda keřů pro ptáky

Důležitost zdroje potravy pro ptáky ukazuje srovnání domácích a exotických druhů keřů v tabulce. Původní druhy jsou pro naše ptáky průměrně 6 × hodnotnější.

Počet druhů ptáků, kteří požírají plody následujících druhů keřů:					
Domáci:			Hosté:		
Bez černý	<i>Sambucus nigra</i>	62			
Brslen evropský	<i>Euonymus europaeus</i>	24			
Dřín obecný	<i>Cornus mas</i>	15			
Dřišťál obecný	<i>Berberis vulgaris</i>	19	Dřišťál thunbergerův	<i>Berberis thunbergii</i>	7
Hloh obecný	<i>Crataegus monogyna</i>	32	Hloh lavalův	<i>Crataegus lavallei</i>	3
Jeřáb ptačí	<i>Sorbus aucuparia</i>	63	Bobkovišeň lékařská	<i>Prunus laurocerasus</i>	3
Jalovec obecný	<i>Juniperus communis</i>	43	Jalovec virginický	<i>Juniperus virginiana</i>	8
Svída krvavá	<i>Cornus sanguinea</i>	24	Svída bílá	<i>Cornus alba</i>	8
			Svída výběžkatá	<i>Cornus stolonifera</i>	2
Trnka obecná	<i>Prunus spinosa</i>	20			
Zimolez obecný	<i>Lonicera xylosteum</i>	8	Zimolez tatarský	<i>Lonicera tatarica</i>	7
Bez příbuznosti:					
Azalky	<i>Rhododendron</i>	0			
Škumpa orobincová	<i>Crataegus lavallei</i>	2			
Hlohyně šarlatová	<i>Pyracantha coccinea</i>	4			
Zlatice prostřední	<i>Forsythia × intermedia</i>	0			
Thuje	<i>Thuja</i>	0			

Hitparáda původních keřů pro hmyz

Počet druhů hmyzu, který žije na keřích:		
Vrba jíva	<i>Salix caprea</i>	213
Hloh	<i>Crataegus</i>	163
Trnka obecná	<i>Prunus spinosa</i>	137
Líska obecná	<i>Corylus avellana</i>	112
Růže	<i>Rosa</i>	103
Ostružina	<i>Rubus fruticosus</i>	85
Krušina olšová	<i>Frangula alnus</i>	45
Řešetlák počistivý	<i>Rhamnus cathartica</i>	45
Zimolez obecný	<i>Lonicera xylosteum</i>	40
Svída krvavá	<i>Cornus sanguinea</i>	32
Ptačí zob obecný	<i>Ligustrum vulgare</i>	21
Brslen evropský	<i>Euonymus europaeus</i>	21

Bez černý

„Před heřmánkem smekni,
před bezem klekni.“ –
natolik si užítka z bezu
vážili naši předkové

magický keř – dle pohanské
víry v bezu sídlí bohyně
stromů a dobří duchové
chrání před neštěstím
i bleskem

domácí lékárna v jednom
keři – prostředky proti
chřipce a nachlazení,
proti bolesti, horečce, pro
posílení imunity atd.

z květů se velmi snadným
způsobem vyrábí bezová
šťáva a bublinková
limonáda, kosmatice jsou
v těstu osmažené bezové
květy

z kmenů bezu se zhotovují
fujary

na narušených kmenech
narazíme často na jedlou
houbu Jidášovo ucho,
podle legendy se totiž
Jidáš oběsil na bezu

Ťuhýk na bezu, hnízdí
převážně v růžích.

Bez hroznatý

- ✈ vonící žluté květy
- ✈ jasně červené dekorativní plody dozrávají již od srpna
- ✈ běžný ve vyšších polohách ČR

- ✈ má podobné využití jako bez černý, ale jeho plody je nutné zahřát a odstranit semena, která zůstávají jedovatá i po varu

Brslen evropský

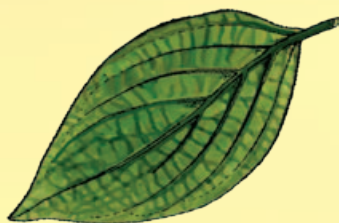
- ✈ atraktivní na podzim pro červené zbarvení listů a zajímavé fialové plody
- ✈ neobvykle tvarované plody zvané „biskupské čepičky“ jsou silně jedovaté
- ✈ některé větve mají pro naši přírodu ojedinělé korkové lišty a jsou čtyřhranné

- ✈ květy jsou zcela nenápadné a přitahují mravence a blanokřídlý hmyz

Dřín obecný

- ✿ dřínky – velmi chutné plody vhodné k přímé konzumaci ztrácejí trpkost až po plném vyzrání (tmavě červená barva)
- ✿ z dřínků se připravují vynikající marmelády, šťávy i pálenky
- ✿ žluté květy rozkvétají jako jedny z prvních, a poskytují tak včelám důležitou pastvu ihned po zimě a to ještě před zlatým deštěm (forsythia), který je však sterilní a neposkytuje tedy žádnou potravu
- ✿ vhodný i na silně stříhané tvarované živé ploty, které jsou například v Schönbrunnu ve Vídni

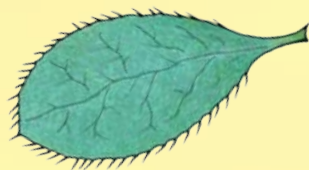

- ✿ nejvhodnější pro suchá a slunná místa, kde je i v přírodě nejkonkurenceschopnější
- ✿ nejtvrdší dřevo rostoucí v Evropě – ve vodě se ihned potápí

Dřišťál obecný

- vzácný keř se žlutými hrozny květů, červenými plody a trny
- aromatické a kyselé plody „dřišťálky“ byly dříve používány jako dnes citrony a jsou výborným doplňkem do marmelád
- pylové tyčinky reagují na podráždění v dolní části a bleskurychle se přimáčkou k opylujícímu hmyzu – můžete si vyzkoušet!

- obzvlášť vhodný pro suchá místa, kde je v přírodě velmi konkurenceschopný
- byl u nás téměř vyhuben, protože byl považován za jediného mezipostitele rzi obilné, ukázalo se však, že rez hostí i trávy
- jedlé jsou jen plody, ostatní části rostliny jsou slabě jedovaté a používají se v léčitelství a homeopatii
- má tvrdé žluté dřevo, které se používalo na intarzie a v řezbářství
- kůra a kořeny byly používány k barvení látek a kůže

Hloh jednosemenný

🦋 léčivý keř oblíbený v zahradách a parcích díky svým bohatým květům a plodům.

🦋 pokud musí bojovat o slunce dokáže vyrůst i v desetimetrový strom

🦋 hloh je zdrojem potravy pro 163 druhů hmyzu

🦋 společně s trnkou nejčastější živná rostlina otakárka ovocného

🦋 za války byla jeho semena používána jako náhražka kávy

🦋 na jeho trnech občas můžeme nalézt napíchnutý hmyz, který si takto ukládají ptáci

Hloh je živnou rostlinou otakárka ovocného.

Jalovec obecný

- světlo milný stálezelený jehličnan
- modré plody jalovčinky jsou velmi aromatické a používají se např. ke kořenění zvěřiny a výrobě pálenky. dozrávají na keři 2-3 roky
- pokud naleznete jalovec v lese, je to odkaz na dřívější pastviny, v lesích totiž není konkurenceschopný

Líska obecná

- je na ni navázáno velké množství živočišných druhů a proto je líska velmi ekologicky cenný druh, který však chybí v dnešní krajině
- zvláštní samičí květ s vyčnívající červenou bliznou se objevuje až po samčích jehnědách, aby nedocházelo k samoopylení
- dodavatel velmi zdravých plodů – lískových oříšků
- mladé výhony jsou pružné a tak dříve z lísek například vyplétali ploty, pravěký muž Ůtzi nalezený v ledovci měl z ohnuté lísky vytvořenu kostru bačohu

Kalina obecná

- ✈ je díky atraktivním květům a plodům oblíbený keř
- ✈ předeek oblíbené formy „roseum“, která je však sterilní, a tak neposkytne potravu hmyzu ani ptákům
- ✈ velké květy na okrajích slouží jen pro přivábění hmyzu a jsou sterilní
- ✈ upřednostňuje vlhčí a přistíněné stanoviště

✈ dříve typický okrasný keř venkova

Kalina tušalaj

- ✈ pro zvláštní tvar a tmavé zbarvení listů je tušalaj používán k vytvoření kontrastů při výsadbách
- ✈ z tohoto keře si vyrobil šípy pravěký muž Ůtzi nalezený v alpském ledovci (luk měl z tisů červeného)
- ✈ tušalaj je živnou rostlinou pro hnědáka osikového

Jeřáb ptačí

- 🦋 své „příjmení“ si zaslouží, protože mezi ptáky jsou jeho červené plody nejoblíbenější, celkem je konzumuje 63 druhů ptáků
- 🦋 podzimní červené zbarvení listů a červené plody dělají z jeřábu jeden z nejatraktivnějších podzimních druhů
- 🦋 bílé květy lákají hmyz pomocí zvláštního zápachu
- 🦋 po zastřížení hlavního výhonu velmi ochotně vyhání a vytváří keřovou formu
- 🦋 velmi odolný pionýrský druh rostoucí i na nejvyšších vrcholcích Šumavy

Zvonek zelený je vázaný na keře a živé ploty kde hnízdí.

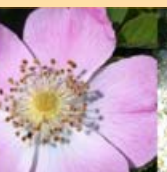

Klokoč zpeřený

- 🦋 plody – oříšky, které „klokotají“ při větru ve svém obalu (lampionku), používali naši předci na výrobu růženců a korálků
- 🦋 oříšky připomínají svou chutí pistácie
- 🦋 stínomilný druh s ušlechtilým štíhlým růstem, na plném slunci zpomaluje růst
- 🦋 nesnáší řez

Krušina olšová

- ✈ kvete a plodí zároveň
- ✈ společně s řešetlákem jediná živná rostlina žlutásky řešetlákového
- ✈ sušená kůra se používá ve farmacii jako projímadlo, celá rostlina je mírně jedovatá
- ✈ z jejího dřeva se vyráběl nejlepší střelný prach

Životní cyklus žlutásky řešetlákového.

Lýkovec jedovatý

- silně jedovatý druh, nebezpečný i pro zvířata
- intenzivně vonící květy v předjaří

- jediný druh střední Evropy, který kvete přímo na kmeni jako například kakaovník
- původní obyvatel listnatých lesů

Svída krvavá

- univerzální druh vhodný na zpevnění svahů stejně jako do zahrad
- je domovem dravých roztočů, kteří jsou požírači mšic
- krvavá podle rudého zbarvení listů na podzim a výhonů v zimě
- 24 druhů ptáků se živí jejími plody, zatímco plody nepůvodní asijské svídy bílé jen 8

Ptačí zob obecný

- 🦋 velmi oblíbený druh pro stříhané živé ploty, protože snáší stříh a výborně zahušťuje
- 🦋 bílé květy intenzivně voní a přitahují motýly (pokud ovšem nejsou odstraněny pravidelným tvarovacím stříhem)
- 🦋 nejčastější živná rostlina lišaje šeríkového
- 🦋 v přirozené formě je to široce rostoucí až poléhavý keř
- 🦋 černé plody jsou ozdobou po většinu zimy, až na konci zimy plody plně dozrávají, a teprve poté je ptáci zkonzumují. Je to tedy důležitý zdroj v době, kdy ještě není dost jiné potravy

Housenka lišaje šeríkového žije na ptačím zobu.

Řeštlák počistivý

- ✿ žlutáskův keř – je jedinou živnou rostlinou žlutásky řeštlákového společně s krušinou olšovou
- ✿ málo známý lehce trnitý druh s ozdobnými černými plody
- ✿ plody a kůra byly dříve používány jako projímadlo a jsou mírně jedovaté
- ✿ rád roste ve společnosti s trnkou, ptačím zobem, dříšťálem a lískou

Sedmihlásek hajní

Ostruháček trnkový,
housenka žije pouze
na řeštláku.

Žlutásek řeštlákový

Růže převislá

- ✈ je zvláštní svými šípky podlouhlého lahvovitého tvaru
- ✈ zcela výjimečná mezi růžemi je tím, že upřednostňuje chladné a vlhké stanoviště

Růže šípková

- ✈ nejhojnější z mnoha druhů planých růží
- ✈ růže nedodržují mendelovy zákony genetiky a jsou tak ještě stále vědeckým oříškem
- ✈ divoké růže mají na rozdíl od vyšlechtěných odrůd pouze jednoduchý květ, který nalezneme i ve znaku Rožmberků
- ✈ plody – šípky – jsou zdrojem velkého množství vitamínu C
- ✈ pokud na listech růží najdete vykrojené části, znamená to, že máte v okolí užitečné samotářské včely, které tyto listy rády používají k zapečetění svých komůrek

Tavolník vrbolistý

- ✿ ohrožený vlhkomilný druh atraktivní pro zahrady svým dlouhým kvetením od července po září
- ✿ motýl bělopásek tavolníkový navázaný dříve na tuto živnou rostlinu dnes přijímá ve městech i nepůvodní tavolníky (např. douglasův, který je velmi podobný) a pámelník, potvrzuje se tak, že v pomoci přírodě nejde jen o původní druhy ale i o to, co je prospěšné
- ✿ z květů se dříve vyráběl aspirin

Bělopásek
tavolníkový

Tis červený

- ✿ v naší přírodě přísně chráněný druh
- ✿ plody s červenými korálky (odborně míšky) jsou velmi dekorativní na tmavém jehličí
- ✿ jedovaté jsou všechny části rostliny až na červený míšek okolo semene
- ✿ vhodný do stínu i tvarovaných živých plotů protože i po hlubokém řezu dobře regeneruje
- ✿ velmi tvrdé dřevo tis předurčuje k dlouholetosti až 2000 let
- ✿ nálezy luků z tisu jsou i 8000 let staré, právě výroba luků se pravděpodobně podílela na jeho velikém ústupu

Trnka obecná

Ostruháček švestkový, housenka žije pouze na trnce.

- ✿ zásadní druh pro remízky vytvářející životní prostor pro mnoho živočichů
- ✿ pro jednoho z našich nejatraktivnějších motýlů, otakárka ovocného je živnou rostlinou
- ✿ tvoří odnože, trny a trnky – plody používané po generace na marmelády a likéry
- ✿ kvůli pomalému růstu a odnožování se málo používá v zahradách.

Housenka babočky osikové žije na vrbě.

Vrba jíva

- 🦋 jehnědy lidově zvané „kočičky“ jsou po zimě důležitou první pastvou pro včely
- 🦋 213 druhů hmyzu je na vrbu jívu navázáno, a tak je v tomto ohledu nejdůležitějším domácím druhem
- 🦋 na jaře dříve patřilo k povinnostem každého kluka vyrobit píšťalku z 1cm tlustých vrbových proutků
- 🦋 sklízením prutů pro košíkářství a pomlázky vznikají hlavaté vrby známé z Ladových obrázků

Zimolez obecný

- ✿ jemný druh s dekorativními červenými plody upřednostňující stín až polostín
- ✿ květy jsou přizpůsobené hmyzu s dlouhým sosákem – lišajům a čmelákům
- ✿ živná rostlina vzácné dlouhozobky zimolezové, která připomíná svým letem kolibříka

Původní keře v zahradách

V této kapitole jsou představeny možnosti a výhody použití původních keřů v zahradách zejména z hlediska člověka.

Výhody použití původních keřů v zahradách:

- + esteticky zapadají do naší krajiny
- + poskytují jedlé plody
- + jsou zdrojem léčivých přípravků
- + jsou nenáročné, nepotřebují žádné postřiky
- + jsou odolné a uzpůsobené na naše podmínky
- + jsou plně mrazuvzdorné
- + poskytují pestrost tvarů, květů a života
- + sazenice jsou obecně levnější
- + jsou nenahraditelným zdrojem potravy pro okolní přírodu
- + jsou zdrojem potravy pro včely a ostatní opylovače
- + jsou zpravidla vhodné i do stříhaných tvarovaných živých plotů
- + jsou vhodné do netvarovaných živých plotů (veliká časová úspora)
- + u netvarovaných keřů se plně rozvine jejich typický vzhled a kvetení
- + nevyžadují kyselé půdy (takže není potřeba přidávat rašelinu a tím přispívat k ničení rašeliníšť)

Jedlé keře

Ideální pro mlsání přímo z keře je například dřín, ostatní druhy jsou vhodné k různorodému kulinářskému zpracování. Pěstování jedlých plodů tak nemusí být spojeno s nepopulárním okopáváním záhonů :)

Doporučujeme vyzkoušet delikatesní a na přípravu velmi jednoduchou šťávu z bezových květů.

Bez černý	květy: šťáva, kosmatice, dezerty, limonáda; plody: šťáva, víno, želé, kompot
Dřín obecný	přímá konzumace (tmavě rudé plody), džem, šťáva, želé, likér
Dříšťál obecný	přímá konzumace (až po mrazu), likér, džem, koření
Hloh jednosemenný	džem, želé, čaj
Jalovec obecný	koření
Jeřáb ptačí	želé, likér, chutney
Klokoč zpeřený	přímá konzumace
Líska obecná	přímá konzumace, máslo, koláč
Maliník	přímá konzumace, šťáva, likér, želé
Ostružiník	přímá konzumace, šťáva, likér, želé; listí: čaje
Růže šípková	přímá konzumace, čaj, džem, likér
Trnka obecná	šťáva, likér, džem

Stříhat či nestříhat?

Dopřejme keřům svobodu! Většina dřevin je neustále znásilňována do podoby krabic. Pro upravený a esteticky vzhled přitom plně postačuje odstraňování nejstarších výhonů (mírný zmlazovací řez) a keře budou stále husté a vitální. Získáme tak přirozené osobité tvary daného druhu (habitus), neodstraníme řezem květy a posléze plody. Ušetříte tak i spoustu času, protože prořezávat stačí zpravidla jednou za několik let. Při zmlazovacím řezu odstraníme dle potřeby u země až 1/4 nejstarších výhonů.

Zahrada = soukromá příroda

Všichni máme rádi motýly a zpěvné ptáky a právě na našich zahradách máme šanci okolní přírodě aktivně pomoci. Jde to velice jednoduše výsadbou původních keřů nebo například ponecháním části trávníku „na louku“ :) Zahrada tak dostává nový rozměr jako osobní kus přírody, každý motýl na naší zahradě může být naším „výpěstkem“ a pohled na něj nás tak bude těšit dvojnásobně. Taková soukromá příroda na dosah nás potěší mnohem více a častěji než ve vzdálených rezervacích. Rozmanitost stanovišť, jakou můžeme vytvořit na zahradách, umožňuje přežití množství zajímavých živočichů. Pestrost života na zahradě tak může být vyšší než v divoké přírodě!

Vytvořte romantická zákoutí

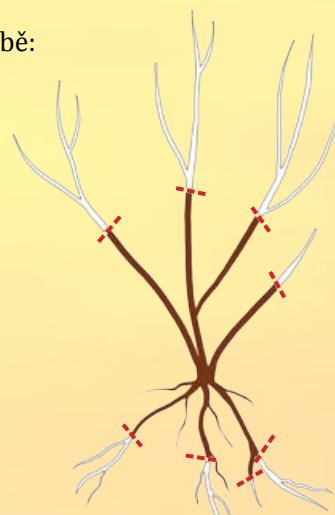
Romantické zahrady nabízejí zvlněné křivky, lákavá zákoutí a nelze je přehlédnout celé najednou. Pro oddělení částí zahrad se keře výborně hodí. Vysadte keř na začátek rozcestí nebo do ohybu cest a zvlněné křivky najednou budou dávat smysl.

Keře jsou útočiště, například pro ježka!

Keře a opravdu živé ploty mohou na zahradě převzít úlohu remízků volné krajiny. Ježek je asi nejpobulárnější zvíře, které potřebuje keře. Keře a živé ploty jsou útočištěm, kam se může schovat přes den. Na zimu potřebují ježci hromadu listů – jak jednoduché je takovému sympatickému požíračci hmyzu a slimáků pomoci! Podívejte se na zahradu ježčíma očima, má se ježek kde napít? Může vylézt z jezírka, pokud do něj spadne? Najde průchody k dalším zahradám?

Řez při výsadbě:

Přírodní kalendář

Pozorujte chod přírody na své zahradě! Čím více druhů máte, tím lépe. Sledujte od pupenů po opadání listů, jak se v průběhu roku na keřích neustále něco mění a vyvíjí. Stejně jako naši předci procítíte běh roku, střídání ročních období a harmonické spojení s přírodou.

Okrasné

Kdo říká, že okrasné musí být vždy exotické? Naše keře umějí být krásné, navíc jsou prospěšné a hodí se do naší krajiny. K vrcholu zahradního roku patří vůně květů růží a ptačího zobu, žluté květy dříví a dřínu, fialové plody brslenu zvané biskupské čepičky, jedlé rudé plody dřínu, pronikavě červené plody bezu hroznatého i podzimní zbarvení listů, které je u každého druhu trochu jiné.

Šance pro přírodu v zahradách a krajině

Keře v zahradách a na veřejných prostranstvích mohou v podstatě zastoupit funkci historické členěné krajiny s mnoha malými políčky. Keře a živé ploty jsou náhradou za meze a remízky. Pestrost v historické krajině s různým hospodařením, velkou rozmanitostí rostlinných druhů a stanovišť zajišťovala obrovskému množství živočichů přežití. Pro motýly je například tato pestrost ideální. Dnes příroda ve volné krajině nemá místo, prostor je intenzivně využíván zemědělsky = lány rostlin jednoho druhu nebo lesnicky = plantáže stromů jednoho druhu.

Léčivé druhy a jejich využití v lidové medicíně

Bez černý	bolest, nachlazení, záněty, posílení imunity	květy, plody
Dříšťál obecný	pomoc při onemocnění plic a jater, zlepšení chuti k jídlu, osvěžení	plody
Hloh jednosemenný	srdce a oběhový systém	květy, plody, listy
Kalina obecná	svalové křeče, menstruační bolesti	kůra
Krušina olšová	zácpa	kůra
Líska obecná	křečové žíly	listy
Maliník obecný	záněty kůže a hltanu	plody, listy
Ostružiník křovitý	průjem, záněty v ústech	listy
Řešetlák počistivý	zácpa	plody
Růže šípková	nachlazení, posílení imunity, nedostatek vitamínu C, kožní problémy	plody
Trnka obecná	zastavení krvácení, zácpa, srdce, problémy s močovým měchýřem	květy, plody
Vrba jíva	horečnaté onemocnění, revma, bolesti	kůra
Jeřáb ptačí	močopudný, revma	plody

Vypěstujte si motýly

Kdo by nemiloval bezstarostné poletování motýlů? Výsadbou původních keřů máme šanci motýlům pomoci, překvapivě velkému množství motýlů totiž slouží jako živné rostliny.

Housenky keřům určitě významně neublíží, a některé jsou dokonce nádherně zbarvené a mají roztodivné tvary. Jak říká Malý Princ Saint-Exupéryho: „Musím přece snést dvě nebo tři housenky, když chci poznat motýly. Je prý to tak krásné“.

Velmi důležité jsou kopřivy a luční rostliny. Když necháte vždy kousek trávníku neposekaný, ostrůvek louky bude působit

esteticky i na velmi úzkostlivě udržovaných zahradách. Většina motýlů má dolet jen stovky metrů a zůstanou tak ve vašem okolí.

Všechni vyobrazení motýli v této publikaci mají za živnou rostlinu původní keře.

Jedovaté keře a jejich nebezpečí

Za silně jedovaté jsou považovány tis, lýkovec a brslen. Obecně lze říci, že většina druhů původních i nepůvodních keřů obsahuje alespoň mírně jedovaté části. Například i zcela běžně v domácnostech používaný bez černý obsahuje jed sambunigrin, který je obsažen ve všech částech rostliny kromě květů. Jed se ztrácí zpracováním. K závažné otravě je většinou nutné zkonzumovat větší množství plodů, a tak k otravám běžně nedochází.

Keře pro ptáky

Ptáci jsou nám sympatičtí svým zpěvem, krásným vzhledem, svou obětavostí při vyvádění mladých. Vysazením původních keřů člověk poskytne ptákům celoroční potravu po dlouhá léta. V průběhu roku jsou keře zdrojem zejména hmyzu, když plodí, tak i vyložení hmyzožravci začnou konzumovat plody. Příroda to totiž zařídila chytře a plody dozrávají postupně, takže i na konci zimy ptáci ještě mají co jíst (kalina a ptačí zob). Získají tak důležité tukové zásoby před zimou nebo odletem na jih. Speciálním řezem můžeme podpořit hnízdění. Po zakrácení statného mladého výhonu ve výšce nad 2 m se zpravidla vytvoří četné nové výhony, které poslouží jako základní konstrukce hnízda.

Divoké růže

Plané růže jsou záležitostí pro opravdové fajnšmekry mezi milovníky růží. Tito předkové vyšlechtěných kultivarů v sobě mají schopnost nás fascinovat. V jednoduchosti je krása, a tak nás jednoduchý květ původních botanických růží oslovuje skromnou jednoduchou krásou bez okázalosti. Plané růže sice mají drobnější květy a kratší dobu květu, to však jen umocňuje vzácnost okamžiku.

Původní versus nepůvodní

Není potřeba nepůvodní druhy zavrňovat. Naším cílem je spíše zvýšení podílu původních druhů při výsadbách. Například komule (*Buddleia*) přezdívaná motýlí keř je jistě prospěšná pro dospělé motýly, jejich potomstvu – housenkám však nedokáže nic nabídnout.

Hromada z větví a listů

Do koloběhu přírody patří rozkládající se materiál. Představme si, že dnešní uklizený svět je pro armády rozkladačů rostlinného materiálu úplnou pouští.

Odpad z keřů je příležitostí udělat něco pro přírodu, místo odvážení nebo snad pálení můžeme vytvořit životní prostor pro spoustu živočichů, nebo použít například do vyvýšeného záhonu. Nechte také stát pařezy nebo vysadte špalkoviště – staré a trouchnivějící dřevo je domovem pro drahokamy naší přírody – krasce a zlatohlávky.

Výběr stanoviště

Průměrná zahradní zemina je pro naše původní keře uspokojivá, mnohdy by stačila o mnoho chudší půda. Základními kritérii stanoviště výsadby jsou tedy spíše světelné podmínky a volný prostor. Většina keřů žije v přírodě na okrajích lesa a snáší tudíž velmi dobře polostín. Plné slunce milují například růže, jalovec, trnka, dříví a hloh.

Keře proti poklesu biodiverzity

Úbytek volně žijících druhů za poslední desetiletí je obrovský. Stačí si vzpomenout na dobu nedávno minulou. Ještě počátkem devadesátých let bylo v přírodě tolik hmyzu, že v létě po večerní jízdě automobilem bylo nutné umýt čelní sklo i světlomety. Polních ptáků ubylo o 60%, nejvíce motýlů z celé Evropy vyhynulo v Česku. Je tedy důležité začít přírodě pomáhat i mimo rezervace. Původní keře vytvářejí prostor pro život obrovskému množství živočichů. Poskytují potravu, útočiště, možnost úkrytu, prezimování. Průzkum v živém plotě odhalil až desetinásobek počtu živého hmyzu na metr čtvereční oproti starému bukovému lesu s velkým zastoupením hlohů, trnek a růží.

Z keře strom?

Hraví zahradníci mohou vytvořit z keře strom, někdy se to může i vyloženě hodit, pokud je zahrada malá. Člověk se tak nemusí bát, že mu strom přeroste zahradu i dům. Stačí vytrvale odstraňovat boční výhony a v požadované výšce nechat vyrůst korunu. Nejvhodnější je bez, dřín a kalina.

Keře jako herní prvek

Umožňujeme dětem objevovat a osahat si přírodu, vytvořit si skrýše pod keři, trhat plody, ulomit si větev na hraní, udělat píšťalku, pověsit budku, pozorovat krmení mladých ptáčků, atd. V mnoha zahradách, limitovaných anglickým trávnikem a thujemi, děti nemají možnost se s přírodou seznámit. Vzpomeňte si na své dětství!

Vrbové stavby

Je málo kreativních a přitom tak jednoduchých činností na zahradě jako vytváření proplétaných staveb z vrb. Je možné vytvořit domečky, iglú, oddělující stěny, živé ploty, fantazii se jednoduše meze nekladou. Jediným omezením při stavbě je délka prutu, a pokud nestačí, tak později doroste :)

Přírodní, živé a „svobodné“ ekozahrady

Původní keře přesně zapadají do filozofie zahrad obhospodařovaných přírodě blízkým a šetrným způsobem. Vůbec to neznamena pustit se do nějakých extrémů.

Příkladem šetrného přístupu a použití přírodních principů jsou zcela prosté používání dešťové vody a kompostování.

- přírodní zahrady (cz.natur-im-garten.at) – motivující kritéria pro šetrné zahradničení
- ekozahrady (www.ekozahrady.com) – zahradnický guru pan Svoboda ukazuje nový „svobodný“ přístup
- živá zahrada (www.csop.cz) – akce Českého svazu ochránců přírody

Trochu života do živých plotů!

Živé ploty, které jsou opravdu „živé“, jsou pestré, plné tvarů a života, zároveň kvetou a plodí! Jednotvárných, nepřirozeně tvarovaných a smutných „neživých“ plotů už je v našem okolí dost. Geometrické tvary patří do matematiky a barokních zahrad, tůje zase na hřbitov. Na zahradách dejte prostor životu a barevnosti.

Každým dalším původním druhem keře, který do živého plotu použijete, roste jeho pestrost a zajímavost nejen pro lidi ale i pro přírodu. Netvarovaný neboli volně rostoucí živý plot umožňuje každému druhu ukázat svou přirozenou podobu, plně kvést a plodit. Přitom pokud budete keře průběžně zmlazovat, bude živý plot působit upraveně a hustě.

Živý plot pro ptáky

Pokud chcete prospět opeřencům ve svém okolí, zvolte následující druhy, abyste poskytli ptákům potravu v průběhu celého roku. Ptáci tak naleznou potravu v čase vyvádění mláďat, před odletem na jih (bez černý) i na konci zimy (plody ptačího zobu a kaliny).

Trnité druhy jsou ideální pro za hnízdění. Doporučené druhy: bez černý, hloh, jeřáb ptačí, kalina obecná, ptačí zob obecný, trnka obecná.

Jedlý živý plot

Spojení příjemného s užitečným. Pro mlsné jazyčky je jedinou správnou volbou jedlý živý plot. Plody ze všech těchto druhů lze totiž konzumovat přímo, nebo z nich lze připravit kulinářské speciality.

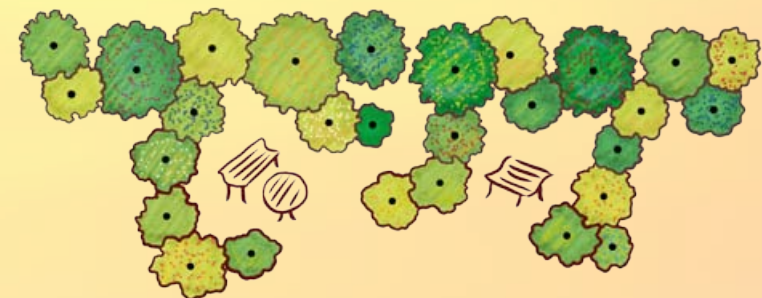
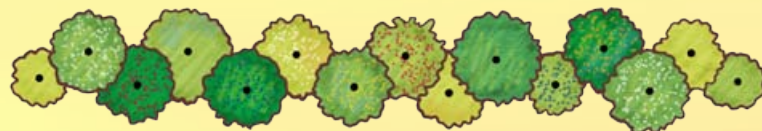
Doporučené druhy: bez černý, dřín obecný, dřišťal obecný, líska obecná, růže, vhodné doplnit o nepůvodní muchovníky, kdouloně či mišpule.

Schéma výsadby

Volně rostoucí živý plot vytvoří pestrou strukturu i v jedné řadě:

Pokud je k dispozici více místa, nebo je potřeba zabránit rychle pohledům, je možné sázet ve dvou řadách anebo dokonce vytvořit členitý prostor plný romantických zákoutí jako na posledním nákresu.

Objevte krásu a zapomenuté využití původních druhů keřů rostoucích v naší přírodě. Je srdečným přáním tvůrců této publikace ukázat krásu původních keřů, jejich překvapující pestrost i rozmanité výhody pro člověka a přírodu.

